

מראה מקומות, שיעור מאת הג"ר מרדכי קורנפלד שליט"א

שקלים ב. - בענין מחצית השקל ושוויו

1. **גמ' בכורות מט.**, וז"ל, "מתני' משנה חמש סלעים של בן במנה צורי שלשים של עבד חמשים של אונס ושל מפתה ומאה של מוציא שם רע כולם בשקל הקדש במנה צורי וכולן נפדין בכסף ובשוה כסף חוץ משקלים. **גמ'** מנה צורי אמר רבי אסי מנה של צורי רבי אמי אמר דינרא ערבא."

ורש"י שם, וז"ל, "חמשים של אונס ושל מפתה. כלומר וכן חמשים של אונס וכו': וכולן בשקל הקדש. דהו עשרין מעין ואותן מעין שבמעות מנה צורי ובגמ' מפרש למה לי למהדר ולמיתני האי וכו': חוץ משקלים. שקלים הבאים בלשכה באדר אין מביאין שם אלא מטבע של חצי שקלים: מנה צורי. היוצא במדינת צורי דהסלע ד' זוזים והזוז במשקל זהב של משקל שני פשיטין ומחצה למשקל הברזל."

וגמרא שם נ., וז"ל, "אמר רבא סילעים דאורייתא תלתא ותילתא הוי דכתיב עשרים גרה השקל ומתרגמינן עשרין מעין ותניא שש מעה כסף דינר מיתבי והלא סלע של קדש ארבעים ושמנה פונדיונין פונדיון זה מה טיבו קילבון לפרוטרוט בתר דאוסיופו עילויהו."

2. **שמות פרק ל' פי"ג**, וז"ל, "זה יתנו כל-העבר על-הפקדים מחצית השקל בשקל הקדש עשרים גרה השקל מחצית השקל תרומה לדי'."

ותרגום אונקלוס שם, וז"ל, "פלגות סלעא בסלעי קודשא עסרין מעין סלעא."

3. **רש"י ב"ק לו: ד"ה כסף צורי**, וז"ל, "הסלע ד' דינר והדינר משקלו (זהב) [זהוב], וכן קורין בקושטניניא (לזהב) [לזהוב] דינר והוא שנים ומחצה למשקל הברזל."

4. **רמב"ן שמות פרק ל' פי"ג**, וז"ל,

"מחצית השקל בשקל הקדש. קבע לו משה רבינו מטבע כסף בישראל, כי מלך גדול היה, וקרא למטבע ההוא "שקל" בעבור שכל המטבע במשקל שלם, אין בו פחות ולא כסף סיגים. ובעבור שמשקלי הערכין (ויקרא כז כה) ופדיון הבכור (במדבר יח טז) במטבע ההוא שהם קדש, וכן כל שקלי המשכן (להלן לח כד) וכן כל כסף קצוב האמור בתורה (דברים כב כט), יקרא לו הכתוב שקל הקדש..."

כתב רש"י (לעיל כא לב) שהשקל משקלו ארבעה זהובים, שהוא חצי אוקיה למשקל הישר של קלוניא. מצא הרב מפורש בגמרא (ב"מ לד:) שהסלע ארבעה דינרין, וקבל במשקל הדינרין שהוא כמשקל הזהובים. וכן כתב בפירושו בגמרא בבבא קמא (לו: ד"ה כסף צורי) הדינר משקלו זהוב, וכן קורין בקושטניניא הזהוב דינר.

וכן זה אמת הוא, אבל שיער הרב בזהובים הנמצאים בדורו וגם בדורנו, והם כמשקל חצי האוקיא שהזכיר, ואיננו כן, כי מלכי

הגויים פחתו הזהובים, וכבר מצינו בדברי בעל הלכות גדולות (הלי בכורות והלי קדושין) והגאונים הראשונים כי הדינר הנזכר בכל מקום בתלמוד הוא דינר ששדנג, וכן כתוב במסכת קדושין בהלכות רבינו (הרי"ף, פרק א), ואמר שהוא דינר זהב של ערביים. ולפי השיעורין הנמצאים בדבריהם הדינרין שבתלמוד גדולים מן הזהובים הנמצאים היוצאים בזמננו קרוב לשליש השקל, והשקל שלשה רביעי אוקיא למשקל של הארץ הזאת, והוא האוקיא שהזכירה הרב ז"ל.

ודע כי שקלי התורה הם הסלעים האלו שכל סלע מהן ארבעה דינרין, אבל שקל המוזכר בדברי חכמים, כגון ששנינו (שבועות מג.) שקל הלוייתני עליו וסלע היה שוה, סלע הלוייתני עליו ושקל היה שוה, הוא ב' דינרין, חצי הסלע. וטעם זה, מפני שהעם קורין שקלים לחצי הסלעים שהיו שוקלים בכל שנה, וכן הונהג בלשון חכמים במשנה, ועל כן אומר אדם לחברו שקל הלוייתני, כלומר

לקלבון, וקראו לזה המטבע שקל, והיו קורין לשקל של משה שהוא שקל של תורה סלע כתרגומו.

המשקל שישראל שוקלים. ויתכן שעשו בזמן בית שני מטבע של כסף של ב' דינרים כדי שיהא מצוי לתת לגזבר ההקדש ולא יצטרכו

5. רמב"ם הל' שקלים פ"א ה"ג, וז"ל, "הסלע ארבעה דינרין והדינר שש מעין ומעה היא הנקראת בימי משה רבינו גרה ומעה היא שני פונדיונין ופונדיון שני איסרין ופרוטה אחת משמנה באיסר נמצא משקל המעה והיא הגרה שש עשרה שעורות ומשקל האיסר ארבע שעורות ומשקל הפרוטה חצי שעורה."

6. רמב"ם הל' ביכורים פ"ו ה"ט"ו, וז"ל, "כמה שיעור העיסה שחייבת בחלה מלא העומר קמח בין מאחד מה' מינים בין מחמשתן כולם מצטרפין לשיעור, וכמה הוא שיעור העומר שני קבין פחות חומש והקב ארבעה לוגין והלוג ד' רביעיות והרביעית אצבעיים על אצבעיים ברום אצבעיים וחצי אצבע וחומש אצבע וכל האצבעות הם רוחב גודל אצבעות של יד, נמצאת למד שהמדה שיש בה י' אצבעות על י' אצבעות ברום שלש אצבעות ותשע אצבע בקירוב הוא העומר וכן מדה שיש בה שבע אצבעות פחות שני תשיעי אצבע על ז' אצבעות פחות שני תשיעי אצבע ברום שבע אצבעות פחות שני תשיעי אצבע היא מדת העומר ושתי המדות כאחד הם עולים, וכמה מכילה מדה זו כמו ארבעים ושלוש ביצים בינוניות וחומש ביצה והם משקל ששה ושמונים סלעים ושני שלישי סלע מקמח החטים שבמצרים שהם משקל חמש מאות ועשרים זוז מזוזי מצרים בזמן הזה ומדה שמכילה כמה משקל הזה מקמח החטים הזה בה מודדין לחלה בכל מקום."

7. רמב"ם הל' טוען ונטען פ"ג ה"ב, וז"ל, "כל כסף האמור בתורה היא שקל הקדש והוא עשרים מעה וכל כסף של דבריהן ממטבע ירושלים שהיה הסלע שלהן אחד משמנה בו כסף והשאר נחושת כמו שבארנו, אבל המעה היא היתה כסף נקי אפילו בירושלים והיא כסף של ירושלים."

8. תוספתא בסוף כתובות, וז"ל, "ה' סלעים של בן ל' של עבד נ' של אונס ושל מפתה וק' של מוציא שם רע כולם אע"פ שהן בבבל גובה עליהן כסף א"י כסף שדברה בו תורה בכל מקום זה כסף צורי איזה כסף צורי זה כסף ירושלמי."